

درس دوم :

أسلوب الشرط و أدواته

مرکز ملی پرورش استعدادهای درخشان

دیرستان هاشمی نژاد ۱ - دوره دوم

قواعد درس دوّم
عربی پایه یازدهم تجربی ریاضی
و درس سوم یازده انسانی
أُسْلُوبُ الشَّرْطِ وَ أَدَوَاتُهُ

اسلوب شرط و ادوات آن :

ما در این درس می خواهیم با اسلوب شرط و ادوات آن آشنا شویم ؛ برای آشنایی با مفهوم اسلوب شرط به جمله « هر کس درس بخواند ، موفق می شود . » نگاه کنیم ، این عبارت یک اسلوب شرط است ؛ چون بیان می کند : « اگر تو « درس بخوانی » ، این کار تو یک نتیجه ای به همراه خواهد داشت و آن « موفق شدن » است .
اسلوب شرط یک اسلوب منطقی است که در آن بیان می شود « اگر یک فعل یا اقدامی صورت بگیرد ، در ادامه آن فعل یک نتیجه به همراه خواهد داشت . »
در زبان عربی هرگاه بخواهیم « جمله ی شرطیه » ایجاد کنیم باید از (اسلوب و روش خاصی) استفاده کنیم .

برای ایجاد « جمله شرطیه » باید (ادوات شرط) را در ابتدای جمله بیاوریم ؛ مهم ترین ادوات شرط عبارت اند از : (مَنْ ، ما ، إِنْ ، إِذَا) ؛ معمولاً این ادوات بر سر عبارتی می آیند که دو فعل دارد ، فعل اوّل ، فعل شرط و فعل دوم ، جواب شرط نام دارد .

حالا به عبارات شرطی زیر توجه کنیم :
مَنْ يَعْمَلْ لغير الله ، يردّ الله أُمُورَهُ إِلَى مَنْ عَمِلَ لَهُ :
هر کس برای غیر خدا کار کند ، خداوند امور او را به همان کسی که برای او کار کرده است بر می گرداند .

من يطلع الله في جميع الأحوال ، يصلح الله له أمر دنياه أيضاً :
هر که در همه احوال از خدا اطاعت کند ، خدا هم کار دنیای او را سامان می دهد .
إِنْ يَسْتَفِيدَ الْإِنْسَانُ مِنَ الْعُنَاصِرِ السَّكْرِيَّةِ أَكْثَرَ مِنَ اللَّازِمِ ، يُصِيبُ بِالْأَمْرَاضِ الْمُخْتَلِفَةِ :

اگر انسان بیش از حد از مواد قندی استفاده کند ، به بیماری های مختلف دچار می شود.
إِذَا ظَنَنْتَ أَنَّكَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَحْصَلَ عَلَي رِضَى النَّاسِ ، فَأَنْتَ مَخْطُوعٌ شَدِيدًا.
هرگاه « اگر » گمان کنی که می توانی رضایت مردم را به دست آوری ، بسیار در خطا هستی .

اسلوب شرط روشی است که در آن هر عملی ، به شرط انجام عمل دیگر صورت می پذیرد و سه رکن اصلی دارد .
ارکان شرط :

۱- ادوات شرط :

« مَنْ : هرکس / کسی که / آنکه ، ما : ، هرچه / هرآنچه / آنچه ، إِنْ : اگر / چنانچه ، إِذَا : اگر / هرگاه »

۲- فعل شرط : در جملات شرطی به فعل اول « فعل شرط » می گویند .
۳- جواب شرط : در جملات شرطی به فعل دوم « جواب شرط » می گویند .

« إِنْ » و « إِذَا » همیشه شرط هستند و « إِنْ » شرط را با (أَنْ ، إِنْ ، أَنْ) اشتباه نگیرید .
در مورد « مَنْ » و « ما » باید به ترجمه آنها نگاه کنیم تا با (مَنْ) اسم استفهام و اسم موصول اشتباه نشود و نیز به تفاوت های (ما) توجه کنید .

انواع معانی « مَنْ » : ملی پرورش استعداد های درخشان

۱- (اسم استفهام) به معنای چه کسی ؟ چه کسانی ؟ : مَنْ هُوَ ؟ او کیست ؟

۲- (اسم موصول) به معنای « کسی که » « کسانی که » :

رَأَيْتُ مَنْ يُسَاعِدُونَ بِالْمَحْرُومِينَ : کسانی که به محرومان کمک می کنند ، را دیدم .

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ هُوَ يُسَاعِدُ الْآخِرِينَ : بهترین مردم کسی است که به دیگران کمک کند.

۳- اسم شرط : مَنْ يَقْتُلُ يُقْتَلُ : هرکس بکشد ، کشته می شود .

انواع معانی «ما» :

- ۱- (اسم استفهام) ما هذا؟ این چیست؟
- ۲- (حرف نفی) + فعل : مَذْهَبٌ : نرفت / مَا الْكِتَابُ فِي الْمَكْتَبَةِ : کتاب در کتابخانه نیست
- ۳- (اسم موصول) : اللَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ .
- ۴- هیچ ساز : مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْسًا ... : هیچ مردی نیست که نهالی را بکارد.
- ۵- اسلوب تعجب : بروزن مَا أَفْعَلُ می آید : مَا أَجْمَلَ غَابَاتِ مازندران و طبیعتها .
- ۶- حصر : إِنَّمَا الْفَخْرُ لِعَقْلِ ثَابِتٍ : افتخار تنها به خردی استوار است .

به چند جمله شرطی و هم چنین ترجمه فارسی آن ، در عربی پایه دهم توجه کنید .

مَنْ جَرَّبَ الْمُجْرِبَ حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَةُ

هرکس آزموده را را بیازماید دچار پشیمانی می شود .

وَإِنْ هَجَرْتَ سِوَاءَ عَشِيَّتِي وَعَدَاتِي

اگر { از من } جدا شوی شب و روزم یکسان است .

وَجَدْتُ رَائِحَةَ الْوَدِّ إِنْ شَمَمْتُ زَفَاتِي

اگر خاک قبرم { استخوان پوسیده ام } را بپویی ، بوی عشق را می یابی .

وَإِنْ شَكُوْتُ إِلَى الطَّيْرِ نُحْنُ فِي الْوُكُنَاتِ

اگر به پرندگان کلایه (شکایت) کنم ، در لانه ها شیون کنند .

(فعل مضارع به روش کتب نحوی)

يَذْهَبُ يَذْهَبَانِ يَذْهَبُونَ

تَذْهَبُ تَذْهَبَانِ تَذْهَبْنَ

تَذْهَبُ تَذْهَبَانِ تَذْهَبُونَ

تَذْهَبِينَ تَذْهَبَانِ تَذْهَبْنَ

أَذْهَبُ تَذْهَبُ

وقتی ادوات شرط بر سر جمله ای بیاید که فعل شرط و جواب آن فعل مضارع باشد ، در انتهای فعل مضارع (به جز در ساخت هایی مانند « يَفْعَلْنَ و تَفْعَلْنَ) تغییری را ایجاد می کنند و در این حالت فعل شرط به صورت مضارع التزامی ترجمه می شود .
 مَنْ يَفْكَرْ قَبْلَ الْكَلَامِ يَسْنَمْ مِنَ الْخَطَا غَالِيَا :

هر کس قبل از سخن گفتن پندیشد معمولاً از اشتباه در امان می ماند .
 مَنْ يُجَاوِلْ كَثِيرًا ، يَصِلْ إِلَى هَدَفِهِ :

مرکز ملی پژوهش‌های زبان‌شناسی بسیار تلاش کند ، به هدفش می رسد .

دبیرستان هاشمی نژاد ۱ - دوره دوم

ما تَزْرَعُ فِي الدُّنْيَا ، تَحْصُدُ فِي الْآخِرَةِ :

هر چه در دنیا بکاری ، در آخرت درو می کنی .

ما تَقَدَّمُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ :

هرچه از کار خیر پیش فرستید خدا آن را می داند .

مَا يَجْمَعْنَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا مِنَ الْأَعْمَالِ يَجِدْنَ ثَمَرَتَهَا فِي الْآخِرَةِ :

هرچه از کارها را در این دنیا بیندوزند نتیجه آن را در آخرت می یابند .

إِنْ تَزْرَعْ خَيْرًا ، تَحْصُدْ سُورًا :

اگر نیکی بکاری ، شادی درو می کنی .

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا :

اگر از خدا پروا کنید ، برایتان نیروی تشخیص حق از باطل قرار می دهد .

إِنْ تَدْعُونَ اللَّهَ دَائِمًا تَفْلِحْنَ فِي حَيَاتِكُنَّ :

اگر خدا را همواره بخوانید ، در زندگیتان رستگار می شوید .

إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ :

اگر خدا را یاری کنید ، شما را یاری می کند .

إِذَا اجْتَهَدْتَ ، نَجَحْتَ :

هرگاه (اگر) تلاش کنی ، موفق می شوی .

وَإِذَا خَاطَبْتَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا :

هرگاه (اگر) نادانان آن ها را خطاب کنند { در پاسخ } سخن آرام می گویند .

إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكَلَامُ :

هرگاه (اگر) زمانی که عقل کامل شود سخن کم می شود .

دبیرستان هاشمی نژاد ۱ - دوره دوم

وقتی ادوات شرط بر سر جمله ای بیاید که فعل شرط و جواب آن ماضی باشد، در **انتهای فعل**

ماضی تغییراتی را ایجاد نمی کنند و در این حالت می توانیم **فعل شرط** به صورت **مضارع التزامی** و

جواب شرط به صورت **مضارع اخباری** ترجمه می شود .

مَنْ فَكَّرَ قَبْلَ الْكَلَامِ ، قَلَّ خَطْوُهُ :

- هرکس پیش از سخن گفتن بیندیشید ، خطایش کم می شود .
- ما فَعَلْتُ مِنَ الْخَيْرَاتِ ، وَجَدْتُهَا ذَخِيرَةً لِآخِرَتِكَ .
- هرچه از کارهای نیک انجام بدهی ، آن ها را اندوخته ای برای آخرت می یابی .
- إِنْ صَبَرْتَ ، حَصَلَتْ عَلَى النَّجَاحِ فِي حَيَاتِكَ .
- اگر صبر کنی ، در زندگی ات موفقیت به دست می آوری .

نکته مهم : جواب شرط می تواند به شکل های زیر هم بیاید:

۱- جمله اسمیه:

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا فَلَهُ أَجْرٌ مَنْ عَمِلَ بِهِ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الْعَامِلِ :

هرکس دانشی را یاد بدهد پس پاداش کسی را که بدان عمل کرده است ، دارد در حالی که از پاداش عمل کننده کم نمی شود .

۲- فعل امر: إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ .

هرگاه (اگر) به {عزم} نماز برخیزید صورت ها و دست هایتان را تا آرنج بشوید.

۳- فعل نهي: إِذَا نُجِبَ الصِّدْقُ ، فَلَا تُكْذِبْ .

۴- فعل مستقبل: إِنْ تَنَسَّجِبْ عَنِ سَاحَةِ الْحَرْبِ فَسَنَنْهَازِمُ مَخْذُولًا .

اگر از میدان جنگ عقب نشینی کنی ، با خواری و ذلت شکست خواهی خورد .

نکته مهم :

اگر جواب شرط جمله اسمیه (مبتدا و خبر) ، فعل امر ، نهي یا فعل مستقبل باشد ، با حرف «ف» آغاز می شود.

گاهی نیز جواب شرط به صورت جمله اسمیه است ، در این صورت حرف «ف» را بر سر مبتدا که ضمیر منفصل (هُوَ ، هِيَ ، ...) ، اسم اشاره و ... است ، می بینید .

مَنْ سَآءَ عَيْتِكَ فَهُوَ عَدُوُّكَ : هرکس عیبت را ببوشاند ، پس او دشمن توست .

إِنْ تَذَهَبَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ . اگر به مدرسه بروی ، پس آن برای تو بهتر است .

مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ: هرکس بر خدا توکل کند پس او برای وی بس است .

وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ :

و هر آنچه از خوبی اتفاق کنید پس به راستی خداوند به آن آگاه است .

چند جمله شرط با « ف » از عربی دهم
فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ ، فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ :

هرکس درگذرد و نیکوکاری کند ، پاداش او بر عهده ی

خداست.

مَنْ قَالَ أَنَا عَلِيمٌ ، فَهُوَ جَاهِلٌ :

هرکس بگوید من دانایم ، پس او نادان است

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا :

هرکس نیکی بیاورد ، پس ده برابر مانند آن پاداش

دارد.

مَنْ شَكَرَ ، فَإِنَّا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ :

هرکس شکر کند ، پس فقط برای خویش شکر می

کند.

مَنْ عَمَّ عِلْمًا فَلَهُ أَجْرٌ مِّنْ عَمَلِهِ :

کسی که علمی را یاد داد پس برای او پاداش کسی است که به آن عمل کرده

است .

با ملاحظه جملات شرطی چند نکته قابل توجه است :

- ۱- همیشه ابتدای جمله می آیند.
- ۲- همیشه برسر فعل می آیند و بین آنها و فعل هیچ فاصله ای نیست .
- ۳- اگر فعل شرط و جواب شرط فعل مضارع باشند ، معمولاً حرکت آخرشان را ساکن (ـ) می بینید یا نون آخرشان به جز ساختارهایی مانند (يَفْعَلْنَ / تَفْعَلْنَ) حذف شده است .
- ۴- به فعل اول فعل شرط و به فعل دوم جواب شرط می گوئیم .
- ۵- فعل شرط به صورت مضارع التزامی (روش ساخت آن : بـ + بن مضارع) و جواب شرط به صورت مضارع اخباری (روش ساخت آن : می + بن مضارع) ترجمه می شوند .

۶- بعداز آن حداقل دوجمله ی کامل می آید.

۷- **ما شرط**: به معنای «هرچه» یا «هرآنچه» یا «آنچه»

۱- درابتدای جمله می آید.

۲- همیشه برسر فعل می آید و بین آن و فعل، هیچ فاصله ای نیست.

۳- دارای فعل شرط و جواب شرط است .

۴- بعداز آن حداقل دوجمله ی کامل می آید.

۵- اگر **فعل شرط** و **جواب شرط** فعل مضارع باشند ، معمولاً حرکت آخرشان را ساکن (ـ) می

بینید یا نون آخرشان به جز ساختارهایی مانند (يَفْعَلْنَ / تَفْعَلْنَ) حذف شده است .

۶- به فعل اول **فعل شرط** و به فعل دوم **جواب شرط** می گوئیم .

۷- **فعل شرط** به صورت **مضارع التزامی** (روش ساخت آن : بـ + بن مضارع) و **جواب شرط** به

صورت مضارع اخباری (روش ساخت آن : می + بن مضارع) ترجمه می شوند .

۳- « مَنْ » **شرط** : به معنای «هرکه» یا «هرکس» یا «آنکه» یا «کسی که».

۱- درابتدای جمله می آید.

۲- همیشه برسر فعل می آید و بین آن و فعل، هیچ فاصله ای نیست.

۳- دارای فعل شرط و جواب شرط است .

۴- بعداز آن حداقل دوجمله ی کامل می آید. **استعدادهای درخشان**

۵- اگر **فعل شرط** و **جواب شرط** فعل مضارع باشند ، معمولاً حرکت آخرشان را ساکن (ـ) می

بینید یا نون آخرشان به جز ساختارهایی مانند (يَفْعَلْنَ / تَفْعَلْنَ) حذف شده است .

۶- **فعل شرط** به صورت **مضارع التزامی** (روش ساخت آن : بـ + بن مضارع) و **جواب شرط** به

صورت مضارع اخباری (روش ساخت آن : می + بن مضارع) ترجمه می شوند .

جواب شرط با موارد زیر شروع نمی شود:
 حروف عطف (وَ، ثُمَّ، أَوْ، أَمْ، لَكِنَّ، بَلْ، حَتَّى) به جز { فـ }
 حروفی که مضارع التزامی می سازند: (أَنْ، كَيْ، لِكَيْ، حَتَّى، لِ)
کلمات پرسشی

ممکن است در یک عبارت در ظاهر ، بیش از یک فعل شرط یا جواب شرط وجود داشته باشد .

مَنْ يَنْسَهَرِ اللَّيَالِيَّ وَ يَبْذُلُ كُلَّ مَا بُوْسَعَهُ يَتْلُ غَايِبَةً .
 إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَتَّبِعْ أَقْدَامَكُمْ :
 اگر خدا را یاری کنید شما را یاری می کند و کام هایتان را استوار می سازد .
 مَنْ يَتَّقْ عَلَى مُحَاكَاةِ الْآخِرِينَ يَخْسَرْ وَ يَنْدَمْ :

هر کس بر تقلید از دیگران باقی بماند ، زیان می کند و پشیمان می شود .

۲ نکته (مهم) ترجمه : ممکن است فعل شرط و جواب شرط ماضی باشند بنابراین حرکت آخرشان تغییر نمی کند؛ اما، در ترجمه دو حالت پیش می آید :

۱- مضارع التزامی + مضارع اخباری .

۲- ماضی + ماضی .

مثال : مَنْ حَفَرَ بَرًّا لِأَخِيهِ وَقَعَ فِيهَا :

هر کس برای برادرش چاهی بکند/کنند در آن می افتد/افتاد

مثال : إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ ، نَقَصَ الْكَلَامُ

هرگاه عقل کامل شود سخن کوتاه می شود.